

EUSKALKIAK EITBn: ORAIN ARTEKO JOKABIDEA ETA ONDORIOAK

Tolosa, 1996-X-18

*Igone Etxebarria,
EITBko euskara arduraduna*

EITBren sorreratik bertatik erabaki zen Euskadi Irratian eta Euskal Telebistan euskara batuaz egingo zela. Nik dakidala, erabaki horretarako arrazoi bi hartu ziren kontuan batez ere: alde batetik Euskal herri osoko eta era guztietako euskaldunentzat zenez, eredu bateratua zen egokiena, euskararen batasuna ere helburu horrekin egin zen eta. Bestetik, euskara batuak aurrera egitea nahi izanez gero euskara horrek komunikabideetan lekua eduki behar zuen, ezin zen aurrerapen bide horretatik kanpo geratu, bestela ez zuen nahikoa zabalkunderik hartuko.

Horrek eragozpen nagusi bi zituen. Alde batetik euskararen batasuna egin barik zegoela, aditz laguntzailea, deklinabidea eta ortografia kenduta, ez zegoen zeri heldu handirik. Horrez gainera, batasuna eredu literarioari begira sortua zen, eta gure esparrua ahozkoa. Beraz, gero argi ikusi denez, ondo bereiztu beharreko esparru ezberdinak dira idatzia eta ahozkoa, eta bakoitzak erregistro eta eredu bereziak behar ditu. Horrek ez du esan nahi batak eta besteak loturarik ez daukatenik, baina esateko bada ezin da idatzi literarioa egin beste barik.

Horrez gainera, telebista bera medio berria zen behargin gehientzat, eta euskara ere berria zen erabilera horretan. Irratian bazegoen tradizio apur bat, asko ez bazen ere, baina telebista guztiz berria zen bai euskararako, bai beharginentzat eurentzat ere. Beraz, gure hizkuntzak ordura arte erabili gabeko medioan sartu behar zuen, eta bide batez hizkuntzaren batasuna egin. Argi dagoena da ezin dela dena aldi berean, arin eta ondo egin.

Dena den, hamabost urte dira ia EITB sortu zenetik, eta bide luzea egin da denbora horretan, onerako eta txarrerako.

Alderdi onak aipatuz hasiko naiz. Alde batetik lehenengo ikusten dena da normaltasun maila bat lortu dugula. Orain hamabost edo hamar urte arraro ematen zuten hainbat espresio, berba eta esamolde gaur egun normal-normal entzuten eta ulertzen ditugu, entzuleetarako askok behintzat. Horrek esan nahi du ohitura batzuk errotu eta oinarri batzuk finkatu egin direla.

Honekin lotuta dago gero eta jende ikasi gehiago dagoela. Oraindik euskaraz alfabetatugabeak badira, baina dagoeneko, 30-35 urtetik beherako gehienek gutxi-asko, baina zerbait ikasi dute. Ikasketa modu eta mailetan sakabana-keta eta tipologia askoz ere ugariagoa da gaurkoa, baina alfabetatu ez alfabetatuen arteko bateraezintasuna gero eta kasu gutxiagotan gertatzen da.

Hamabost urte ez da denbora asko historian zehar, baina halako medio batean nahiko epe zabala da bilakabidea ikusteko. Ez dago dudarik hainbat kazetari, aurkezle eta aktore dagoeneko medioetako profesionalak direla, eta ez ofizioan hasiberriak besterik gabe. Profesionaltasun horrek, aldi berean, eragin handia du lanaren kalitatean. Besterik gabe, mikrofono eta kamarari beldurra galtzeak ziurtasuna dakarkio esatariari, eta kamararen pentzutuan egon beharrean hobeto jabetuko da zer eta zelan esaten ari den.

Urteotako ibilbidearen beste ondorio bat lan egiteko sistema eta bitarte-koetan egin diren aurrerapausuak dira. Zenbat eta bitarteko hobeak izan eskuartean hainbat eta aukera gehiago lana hobeto borobiltzeko. Eta era honetako arloak ziurtatuta edukiz gero, errazago da beste batzuetan ardura handiago jar-tzea.

Hizkuntzari berari helduta, nik aldaketa progresiboa eta nabarmena somatzen dut ahozko komunikabideetan hasieratik hona. Lehenengo urteetan uste dut hizkuntza lotuegia, estuegia egiten zela. Bat-batean dena berriren berri sor-tzen hasi beharrak lehendik geneukanetik abiatu eta apurka-apurka egokitze-ko betarik ere ez zuen eman. Informatiboak, filmeak, dena zen orokorrean oso lotua.

Gaur egun beste jokaera batzuek agintzen dute komunikabideetan. Egia esan, hizkuntzaz kanpoko faktoreek ere eragin handia daukate: kateen arteko kompetentzia, modako irrati eta telebista ereduak, eta abar. Gaur egun orokor-rean herrira hurreratzeko joera da nagusi. Pertsonengana jo, herriko gai hurrekoak erabili, jendeak zuzenean parte hartzea... halako irizpideak nagusitzen ari dira. Gero eta saio gehiago dago herririk herri egiten direnak; edo, bai etxe-tik telefonoz bai bertara joanda, jendeak parte hartzeko leihaketa eta eztabai-dak; edo eskaintza eta antzekoak egiteko programak.

Beraz, bi faktore nagusi daude: alde batetik hasierako nondik norako eta bitarteko eskasak ekarritako hieratismotik apurka apurka askatzen joatea (jaz-keran bertan ere nabaritzen da gero eta alde gutxiago dagoela kanpoan eta pan-tailan jatzeko moduan); eta bestetik komunikabideek herriarengana hurreratzeko gaur egun dagoen joera. Faktore bi horiek ekarri dute hizkuntza ere gero eta soilagoa, eta batez ere komunikatiboa izan beharra.

Bide honetatik nik uste dut asko aurreratu dela urteotan. Adibide moduan Administrazio hizkuntzatik hartutako hainbat berba aipatu daitezke. Informa-tiboetan sarritan erabiltzen dira halako gaiak, eta "arduralaritz, kudeatu, ku-deaketa, ekimen" eta antzekoak asko erabili izan diren arren, berriro atzera egin

da eta “administrazio, gestionatu, gestio, eta inizatiba” ere lotsarik gabe erabiltzen dira. Hizkuntza, gainera, bizia den neurrian, berak aukeratzen du. Horrela bada, “ekintza, egitasmu” eta halakoak hobeto bereganatu ditu. Gauza bera gertatu zen Sabino Aranaren neologismoekin. Gaur egun nahiko baztertuta daude *urrutizkin*, *bultzi*, *txadon*, *urrunbegi* eta *izparringi* berbak, baina geureganatuta dauzkagu *espetxe*, *aberri* eta *ikurrin* esaterako.

Lehen aipatu dudan hieratismo eta estutasunaren eragile nagusienetarikoa bat zera zen: ahozko komunikabideak izanik, beti dena aurretik idatzita egotean, ahozkoa barik idatzizko eredu erabiltzea. Hau da, telebistan batez ere, dena idazten da, beti dago paperaren soportea: informatiboak, bikoizteko itzulpenak, erreportaien gidoiak, baita elkarrizketetarako galderak ere, gutxi gorabehera baino ez bada ere. Horrek, gura barik eta konturatu barik ere, idatzizko erregistrora errotan gaitu beti, nahiz eta ahaleginik handiena egin hortik asartzeko.

Behin horrekin konturatuta, eta lehen aipatu dudan profesionalen ziurtasun eta soltura handiagorekin, asko aurreratu da hortik aldentzeko bidean. Ez behar beste oraindik, baina honezkero lehengo eredutik urrun gaudela esango nuke.

Ahozko hizkerak baditu hainbat bitarteko loturak egiteko, bizitasuna emateko, adierazgarritasuna intentzio ezberdinekin erabiltzeko, etabar. Sarritan nahikoa da “edo, eta, gero, bada” edo antzekoren bat behar den lekuan eta behar duen doinuaz sartzea, testu baten bizitasuna guztiz aldatzeko eta euskal doinu naturalagoa lortzeko gauza bera esanez. Ez dira berdin entzuten “Ez ezazu hori egin!” eta “Ez ezazu hori egin gero!”.

Baina aitortu beharra dago paper baten aurrean, gainera itzulpena eginez sarritan, eta normalean asti handi barik, zaila dela gauza onik ateratzea aipatzen ari garen haritik.

Lehenago esan dut gero eta profesional gehiago dagoela, eta horrek erraztu egiten du gidoitik atera ahal izatea eta inprobisaziora jo ahal izatea. Eta bestetik, gaur egiten diren saio-motak ere askatasun hori zabalago uzten dutela esango nuke. Beraz, hiztuna euskaldun ona bada emaitza askoz biziago eta naturalagoa izango da dudarik gabe.

Behin hona helduz gero, euskalkien presentzia eta erabilera handiagoa eta garrantzitsuagoa izango da. Herrira hurbiltzeak eta inprobisaziorako atea zabaltzeak, biek jotzen dute bete-betean herri-hizkera eta euskalkiekin.

Edozein modutan ere, irratia eta telebista medio ezberdinak dira, eta honetan ere ezberdin jokatu izan da batean eta bestean. Irratia beti izan da medio biziagoa, arinagoa, eta jendearengandik hurrago egon da beti. Horrek erraztu egin dio irratitari gaur egun telebistara ere heltzen ari den komunikazio zuzena lortzea entzuleekin. Eta beste alde batetik, irratia bat baino gehiago entzuteko

aukera daukagu baita euskaraz ere, beraz, gure euskalkia edo beste eredu bat erabili, gustokoagoa zein dugun hura aukeratzeko modua daukagu. Telebista bakarra izan da, eta horretan batu behar izan dira bai ikusleen gustu guztiak bai hizkuntza eredu guztiak. Egoera hau ere asko aldatu da eskualde edo herri mailako telebistak agertzen hasi direnetik. Orain leku askotan daude halako telebistak, eta herriko berriak ematen dituzten moduan, hizkuntzan ere herrikoari heltzea daukate, euskaraz lan egiten dutenean behintzat.

Orain arteko ibilbidean euskalkiek eduki izan dute lekua bai irratian bai telebistan saio berezi batzuetan. Esaterako, aldi batzuetan Euskadi Irratiko korresponsalietako kazetariak lekuan lekuko hizkera erabili izan dute. Gauza bera egin izan da Euskal Telebistako informatiboren batzuetan inoiz. Hau da, Bilbo, Donostia, Gasteiz, Iruñea eta Baionako berriak lekuan lekuko hizkeran ematen ziren, informatiboaren barruan berri lokalak emateko zegoen atalean.

Baina hortik aparte ezer gutxi egin da. Gonbidatuak eta programetako parte hartzaileek dakarten hizkera alde batera utzizta, bertako esatariek ez dute ia inoiz bakoitzak bere euskalkia erabili izan.

Baina gauza jakina da euskalki bateko hiztuna denak, batuaz egiten duenean ere, bere hizkerako iturritik edaten duela. Hortaz, sarritan agerikoa da berbaz dabilena bizkaitarra den, gipuzkoarra, edo Iparraldekoa, nahiz eta batuaz hitz egin.

Dena den, orain arte esandako guztia alderdi ona izan da, baina dena ez da ona. Orain arteko honek beronek irakurketa ezkorrerako bideak ere ugari ematen ditu. Nik hala ikusten dut behintzat.

Jokaera hauek arrisku bat baino gehiago dute. Besteak beste, herrira jotzeak lokalismoetara jotzea ekar dezake. Zenbat eta herriko hizkeratik hurrago ibili herri jakin batera jotzea errazagoa da, eta halakoetan norberaren etxeko berba, esamolde, ahoskera eta entonazio bereziak tentazio handia dira edozeinentzat. Bestalde, gauza jakina da norberaren hizkera bizitasun eta adierazkortasunerako bide hobea dela moldean sartutako hizkuntza baino. Jakina, bien arteko lotura eta erdibidea izango litzateke onena, baina hori da gaitzena izan ere.

Beste alde batetik, orain arte egindako ibilbideak hizkuntzaren hainbat esparru finkatzea ekarri du. Eta, jakina, beti ez dira formarik zuzen eta egokienak finkatu. Beraz, onerako eta txarrerako izan da eragin hori, eta aurrera begira indar hartu duten zenbait erabilera euren lekura ekartzea izango da eginbeharretariko bat.

Finkatze horren bidetik, nik nahiko argi ikusten dut honezkero eredu moduko bat eginda dagoela neurri batean. Hala ere, ez dut uste euskalkien batasunaren emaitza denik. Azken batean, hizlari dabilenak egiten duena, horrexek hartzen du indar, eta sarritan pertonekin ere lotzen dugu, hau da, hizkera horri esatariaren izena edo aurpegia ipintzen diogula esango nuke.

Euskadi Irratia eta Euskal Telebistan, argi eta garbi, esatariak batez ere gipuzkoarrak dira, eta Irratian Telebistan baino gehiago. Beraz, egiten den euskarari, nahiz eta batua izan, oinarria gipuzkera da.

Hau neurri batean berezko fenomenotzat uler daiteke, nahiz eta dena berezkoa izan ez. Mikrofono eta kamara aurrean lan egiteko, hizkuntzari lotuta kontuan hartu den kriterioa, batuaz ondo mintzatzeko gai izatea izan da. Horri gehitzen badiogu *s* eta *z* ondo bereiztuta ahoskatzea ere garrantzitsua izan dela, emaitza berezkoa da. Hau da: baturako aukeratu diren formak darabiltzaten euskalkietako hiztunak beti egokiagoak dira pantaila eta mikrofonoen aurrean berba egiteko. Normalean askoz doinu naturalagoa darabilte, hizkera berezkoagoa egiten dute, eta batuaren ereduari hobeto moldatzen dira.

Eta hori horrela den moduan, kontrakoa ere gertatzen da. Hau da, zenbat eta norberaren hizkera baturako aukeratu diren formatetik urrunagokoa izan, orduan eta gaitzago batuaz ondo moldatzea. Arrazoi horregatik beragatik, sarritan euskaldunberriek ere esaterako bizkaitar euskaldunzaharrek baino itxura hobea ematen dute. Puntu hau oso argi igartzen da doinuan. Eman dezagun aktore edo bikoizle euskaldunzahar bat, etxetik euskara dakiena, edozein euskalkitakoa. Interpretatzeko beti testu bat izango du aurrean, eta azkenean testu hori dagokion doinu, intentzio eta zentzuaz bota beharko du. Berbak osorik esateak, besterik gabe, berak berez daukan ahoskeratik urruntzea ekarriko dio, eta horren eraginez sarritan indarra edo azentua jarri behar ez den lekuan jarriko du. Badakigu denok entonazioan aukera bat baino gehiago izan daitezkeela egokiak, baina batzuk ez egokiak dira denontzat, erdal doinua adibidez. Eta berbak osorik esateak doinuan eragina daukan modu berean, aditz forma arrotzak, joskera-egitura ezezagunak, hiztegi berriak eragin bera dute. Hala-koetan sarritan gertatu da, berezkoa entonazio jatorra eduki eta halako egoeretan inflezio bortxatuak egitea.

Baina prozesu honek jarraipena dauka, eta hurrengo pausua zera izan da: era bateko hiztunak nagusitzean, hiztun horiek ekarri dituzte euren hiztegia, joskera, esamoldeak, eta abar, eta gaur egun inork ez dauka zalantzarik hori batua den ala ez den, erabiltzen denez bada. Zalantza dago erabiltzen ez diren formaten, ea baturako egokiak diren ala ez.

Beraz, agirian esan ez arren, egon dago eredu bat, baturako aukeraturako formez gainera, hiztun horiek euren lexiko, joskera eta doinua ekarri dituztelako. Eta ondorioz, gaur egun molde horretako hiztun ez direnek ere imitatu egiten dituzte halako ereduak, horixe “eredu” direlakoan.

Euskararen batasunerako lehenengo pausuk egin zirenik eta hona, aurrera eta atzera pausu asko egin da. Prozesu luzea denez gero, jakina da erratzeko aukera edozein momentutan sortzen dela. Nik euskalkien eta batuaren arteko dikotomia honetan akats batzuk ikusi ditut.

Lehenengoa da euskara batua eta euskalkiak, elkarren osagarri barik, oposizioan ipintzea. Nire ustez euskara baturik ezin da egon euskalkirik gabe, ze orduan ez litzateke euskara izango, eta euskararik gabe ez dago batasunik.

Beraz, elkarren kontra ikustea kaltegarria da euskararentzat. Sasoi batzuetan euskara batua progresoa eta modernitatearekin lotu izan da, eta euskalkia, ostera, erlijioa eta tradizionalismorik peioratiboenarekin. Horrek, jakina, eragin argia dauka bata edo bestearen alde egiteko orduan, hizkuntza ereduaren aukera beste arlo batzuetan egindako aukerekin bat dator eta.

Dena dela, lekuan lekuan arazo hau ezberdin bizi izan da. Nik Bizkaikoa ezagutzen dut batez ere eta han argi eta garbi hori gertatu da, eta oraindik ere asko geratzen dela ikusten dut. Hala ere esan beharra dago planteamentu horren azpian, azken batean, ezjakintasuna baino ez dagoela. Baina era berean emaitza guztiz txarra da, ze horrela pentsatuta, batua eta bizkaiera hainbeste bananduta, mundu ezberdin bi balira legez jokutzen da, eta bata ez du bestea osatzeko balio. Hona, ostera, Alfonso Irigoienek idatzitakoa, gure pentsakeraren erakusgarri:

“Beste alde batetik ez da ahaztu behar euskalki biziek normadun hizkuntzari eten gabe etekin eta aberasgarria txerta diezaioketela, behin betez gero batasun horretarako beharrezko diren minimoak, eta horrek polo bien arteko interkomunikaziorako eremu egoki bat sortzen du” (1).

Beste akats bat, nire ustez, da euskara batua txarto ulertu izan dela, eta forma batutzat eman izan da forma bakarra. Adibidez, arin ibiltzea era askotara esan daiteke: arin-aringa, arineketan, antxintxiketan, arinka, galapan, galapaka, lasterka, eta abar, herritik herrira modu bat dago eta. Baina deigarria da ikustea euskara batuaz idaztean gehienok gehienetan “korrika” esateko joera daukagula. Eta ez hori bakarrik, askok duda daukate ea beste moduren batean esan ote daitekeen.

Euskarak sakabanaketa handia dauka, eta sarritan berba beraren hainbeste bariante ikusita denok eskatzen dugu esateko zelan den erabili beharreko forma. Hori egia da, baina arazo hori grafiari hobeto lotzen zaio hiztegiari eta joskerari baino. Beraz, hor hainbat lan egiteko dago ideiak argitzeko.

Txarto ulertu honek euskara bera pobretzea dakar, sinonimoetan eta esamoldeetan daukagun aberastasuna galdu egiten dugulako batuan ez integrazearren. Eta egia esan, sarritan badirudi euskara ona egiteari baino batuaren arauak betetzeari garrantzi handiagoa ematen zaiola. Eta jakina, hemen ere neurria da kontua.

Pobretzeaz gainera, beste ondorio bat nahastea da. Batua eta euskalkia nahastu egiten dira, ez bata ez bestea ez da koherente betetzen. Jendeak ez daki zer den batua eta zer euskalkia. Hona esandakoa argitzeko erakusgarri batzuk.

(1) IRIGOIEN, A., “Euskararen normazko arauen inguruan”, *De re philologica linguae vasconicae*. Autorearen edizioa, Bilbo, 1985.

Iaz egin zen Euskal Telebistako hizkuntzalari lanpostu baterako deialdia. Aurkeztu ahal izateko eskatu ziren baldintzetako bat Euskal Filologian lizentziatu izatea zen, edo bestelako goi mailako titulazioa edukitzea gehi lau urteko esperientzia euskara-irakasle, itzultzaile edo antzeko zereginetan. Beraz, aurkeztutakoak euskara mailan kualifikatuzat jo ditzakegu. Ohar moduan esan narren bat bazegoela, baina ia denak Gipuzkoa eta Bizkaikoak zirela.

Euskarazko azterketan ariketetako batean aukera eman zitzaaien hautagaiei batuaz nahiz euskalki batean idazteko. Eta emaitza oso esanguratsua izan zela uste dut. Gehienek batuaz egin zuten, eta banaka batzuk bizkaieraz. Baina bizkaieraz idatzi zutenen artean askok laburdura eta guzti, alfabetatugabe berba egingo lukeen moduan idatzi zuten: umiek xandau, neuk ikusiot, esangostasu... (adibideak ez dira benetakoak, baina parekoak). Batzuek gainerako ariketak oso ondo egin zituzten batuaz. Gipuzkoarren artean batek bakarrik galdetu zuen azterketan bertan ea euskalkian idaztea "h gabe eta" idaztea zen.

Euskara arloan kualifikatuzat jotzen ditugun hauek, beraz, ez dakite euskalkia ere literarioa izan daitekeela, eta argi eta garbi ez dute Mogel, Txomin Agirre eta Agirre Asteasuaren lanik irakurri.

Beste anekdota bat oraintsu suertatu zait Euskal Filologiako azken kurtsoa egiten ari diren ikasle batzuekin. Ezagutzen dituzten arren, batuaz ez lukete *berba egin, gura* eta halako hitzik erabiliko. Hiztegi hori erabil daitekeela esan nienean harrirituta geratu ziren, baina baita neu ere halako zalantzak ikusita Euskal Filologoen artean. Baina ondo pentsatuz gero, normala da horrela pentsatzea, izan ere, non ikusi edo entzun dute hiztegi hori? Eskola-liburuak, irakurgaiak, itzulpenak aztertzen baditugu nekez aurkituko dugu halakorik, ezta prestigijoko hizlaritzat dauzkagunen artean. Beraz, halakoak batuaz baztertekoak direla pentsatzea berezko ondorioa da hainbat kasutan.

Ildo honetatik, eskolak zeregin handia dauka lekuan lekuko hizkera integratu eta prestigiozko bihurtzen. Gainerako eragileek ere bide horretan gehiago sartu behar dute, jakina, baina eskolak herrietan daude, eta hizkuntza aberas-teko norberarenari balioa ematea da eginbeharreko lehenengo pausua.

Beste dei berezi bat Euskaltzaindiari, eta zehatzago Hiztegi Batuko Batzordeari egin behar diot, hiztegi batuko zerrendak zelan erabili argi zabal dezan. Euskarari lotutako hainbat lanbidetan, irakasle, itzultzaile, idazleen artean, zerrenda hori batuaz erabil daitezkeen hitzen bildumatat erabiltzen da, eta beraz, zerrenda horretan agertzen ez dena ezin da batuaz erabili. Jokabide horri jarraituta, aurrerantzean beti *apoarmatua* esan beharko da eta *dortoka* inoiz ez. Guk dagoeneko izan dugu eztabaidaren bat halako arazoak direla eta.

Honaino orain artekoaren gaineko oharra. Baina gerora begira zer. Ba, lehenengo eta behin orain arte egindako akatsak, behin akatsak direla aitortuz gero, zuzendu, arteztu eta bideratu beharko dira.

Horrez gainera, orain datozen gazteak ikusita, esango nuke eredu bakarra ikusten edo entzuten ohituta daudela. Eskolara hasten direnetik, irakasleek alde batetik, eskola-liburu eta irakurgaiek bestetik, eredu mota bat erakusten diete. Komunikabideetatik ere antzeko eredu hartzen dute, beraz, normala da eurek hori imitatu behar dela pentsatzea. Hala ere askotan ahozkoa ez dakit nahikoa lantzen den, euskaraz irakurtzeko arazorik ez daukana ere normalean hitz egi-tean askoz makalago dabil eta.

Etxean edo herrian euskaldun giroan bizi badira, mintzamenerako erregistro hori erabiliko dute normalean eta ez eskolakoa, nahiz eta sarritan bien arteko nahastea egin.

Aurreko ikasturtean hilean behin eztabaida-saio bat egiten zen Euskal Telebistan gaztetxoen artean. Gaztetxoak nongoan ziren halako hizkuntza erabiltzen zuten, batzuetan erdaldunagoa, bestetan euskara jatorra. Denen artean gogoangarriena bermeotarrena izan zen, beste guztiak baino askoz biziagoa izan zelako batez ere, baina baita hizkera-motarengatik ere. Parte hartzaileak 14-16 urte bitarteko gazteak ziren, ikastetxe batetik zetozen, eta ikasketak osorik euskaraz egindakoak. Beraz, euskara zaindua erabiltzeko arazorik ez lukete izan behar teoriarik, baina eztabaida oso bizia zenez herriko hizkera erabili zuten denek. Hemendik era askotako irakurketak egin daitezke, ziur, baina bat hau da: komunikazio-hizkuntza eta eskolakoa ez datozela bat. Hau da, eskolakoa ez da nahikoa harremanetarako, eta orduan, inguru euskalduneko hitzunez inguru horretakoa darabilte eguneroko zereginetarako, eta inguru erdaldunekoek gazte-lera, nahiz eta eskolako betebeharrak guztiak euskaraz betetzeko gai izan.

Gauza bera gertatzen da lan-giroan, beharlagunen artean normalean baikoitzak berea egiten du, egoera oso-oso berezietan izan ezik.

Nik hemen, neure arlorako kritikak eta eginbeharrekoak alden du barik, irakaskuntza arloan dihardutenei deia egingo nieke hizkuntzaren alderdi biri erreparatzeko batez ere: alde batetik norberarena, ikasleak etxetik dakarrena landuz hasteko, eta gero baturako pausua egin, askoz errazago egiten da gainera eta; bestetik erdal joskera eta gazteleraren kalkoetatik alde egin. Gero eta sarriago entzuten dira honelakoak kalean: *Goaz, ze da berandu! Zara handia?* eta abar. Umeen artean oso zabaldua dago hizkera mota hau, baina baita guraso eta irakasleen artean ere. Hala eta guzti ere, euskaraz egiten dutela eta pozik egon behar ei dugu. Halakoen errua orain arte beti izan du telebistak, baina oraingoan ziur esan dezaket hori ez dutela telebistan ikasi. Izan ere kontrakoak gertatzen hasi zaigu. Kanpoan horretara ohituta, esatari batzuek kamara aurrean ere esaten dituzte halakoak, eta guk ibili behar izaten dugu horien atzetik *Goaz* (*Goazen-en orde*) ez esateko gogoratzen behin eta berriro.

Jende honek lehenengoz eskolara hasi denetik ikasketak (baita unibertsi-tateko karrera ere) amaitu arte dena euskaraz ikasi du, baina gero eta gehiago dakartzate orain arte eduki ez ditugun arazoak: *goaz* eta aipatutakoez gainera, soinu batzuk ezin ahozkatzea, *tz* kasurako (hainbat lekutan *s/z* eta *ts/tz* berdindu

egin dira, baina halakoetan beti alde batera berdindu da: “atzo hil ziren hamar atzo” askok esaten du, baina inork ez “atso hil ziren hamar atso”. Beraz, orain hurrengo pausua gertatzen ari da: *etortsen*, *atso* (=atzo) eta antzekoak zabal-tzen hasi dira eta); entonazio bortxatuak euskararekin zerikusirik ez daukate-nak; eta batez ere hizkuntza mugatua eta eskasa, lau berba eta beste hiru egi-turarekin esaten dute dena.

Edozein modutan, hainbat arazo ez dira euskararenak bakarrik, ondoko hizkuntza handiek ere kezka bera dute, eta hala salatu dute behin eta berriro hizkuntzalaririk nagusienek. Hona Espainiako komunikabideetan kiroletan eze-goki edo behar izan barik erabilitako hitz eta esaldi berriak: *consigue* anotar, *cosechar* una derrota, *sprint*, *amateur*, *play off*, *set*... Zerrenda luzea da, baina euskaraz berdina dela esan daiteke. Gero eta eragin handiago dago hizkuntzen artean, eta batetik besterako aldaketak ere gero eta gehiago. Horrek neurri ba-tean ez dauka atzera egiterik, baina ahalegina egin behar dugu euskarak dituen esamolde jatorrak errekuperatu eta eguneroko erabileran lekua izan dezaten. Horretarako, euskara bizia eta bibliografia ondo aztertu beharra dago. Dagoe-neko hainbat lan eta bilduma egin dira han hor hemen, baina beharbada ez dira behar bestean ezagutzen eta erabiltzen. Hor dago beste zeregin garrantzitsu bat bai irakaskuntzan bai komunikabideetan. Iturriak zein diren eta zelan erabili ondo irakastea oso garrantzitsua da.

Niretzat hau oso kezagarria da orokorra delako. Aktore, aurkezle, nahiz idazkari edo teknikorako inor behar denean arazo bera aurkitzen dut. Beraz irakaskuntzan halako gauzak gehiago lantzeko eskaria egingo dut, benetan be-harra ikusten dudalako.

Gure aldetik ahalegintzen gara hizlari bakoitzari beretik daukana ateratzen. Bide horretan egin daitekeena desberdina da programa zein den eta pertsonak berak beretik zer daukan. Sarritan ez da erraza etxetik dakiena batuarekin bat egiten, hala ere oso garrantzitsuztat daukagu zeregin hori komunikabideetako euskara batua eredu zabala izan dadin.

Horrez gainera, deklinabidea, aditza eta ortografia batukoa eginez gero, gainerakoan zabal jokatu gura izaten dugu, hiztegian eta joskeran batez ere. Hala ere, argi dago badagoela oraindik zer egin.

Amaitzeko, eskerrak eman behar dizkiet Euskal Telebistako hizkuntzala-rici lan hau egiteko emandako laguntza, ohar eta aholkuengatik.